

ZAGADNIENIE PRAWNE

W sprawie z powództwa W. F. przeciwko M. F. o zachówek na skutek apelacji powoda od wyroku Sądu Rejonowego w S. z dnia 6 października 2011 roku.

Czy uregulowanie zawarte w art. 130² § 2 kpc należy interpretować ściśle - zgodnie z jego literalnym brzmieniem - jedynie do przypadku biegu tygodniowego terminu do wniesienia opłaty sądowej od dnia doręczenia zarządzenia o zwrocie pozwu, czy możliwość uiszczenia tej opłaty zachodzi również po uprawomocnieniu się tego zarządzenia w razie oddalenia wywiezionego na nie zażalenia?

UZASADNIENIE

Powód W. F., reprezentowany przez profesjonalnego pełnomocnika, w pozwie, wniesionym dnia 20.10. 2010 roku, domagał się zasądzenia od M. F. zachowku w kwocie ustalonej w trakcie postępowania wraz z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu oraz o zasądzenie od pozwanej na rzecz powoda kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych. Jednocześnie wniósł o ustalenie opłaty tymczasowej od pozwu w kwocie 1.000zł, którą uiszczył.

W uzasadnieniu podniósł, że w dniu 24.04.2001 r. zmarł Wa. F., a jego spadkobiercami są żona B. F. oraz dzieci: W. F., M. F. i A. F. po ¼ części. W dniu 23.10.2007 r. zmarła B. F. a spadek po niej odziedziczyli: powód W. F., pozwana M. F. i A. F. po 1/3 części. Z obu tytułów powód nie otrzymał żadnej należnej mu części masy spadkowej. Pozwana otrzymała w drodze darowizny majątek wyczerpujący całą masę spadkową, w tym udział w nieruchomości położonej w P.

Zarządzeniem z dnia 04.11.2010 roku Przewodniczący wezwał pełnomocnika powoda do uzupełnienia braków formalnych pozwu przez podanie w terminie 7 dni wartości przedmiotu sporu, pod rygorem jego zwrotu (k.16).

Uzupełniając brak formalny powód podał w piśmie z dnia 20.11.2010 r., że wartość przedmiotu sporu „może wynosić 200.000 zł.” (k. 18-19)

Postanowieniem z dnia 10.01.2011 r. Sąd Rejonowy w S. stwierdził swą niewłaściwość rzeczową i sprawę przekazał Sądowi Okręgowemu w P. (k. 21)

Zarządzeniem z dnia 02.02.2011 r. Przewodniczący Wydziału I Cywilnego Sądu Okręgowego w P. zarządził zwrot pozwu, wskazując w uzasadnieniu, że powód nie określił roszczenia w sposób umożliwiający orzekanie, a nadto, gdyby uznać, że dochodzona pozwem kwota to 200.000zł - nie uiszczył należnej opłaty stosunkowej(k. 25-28).

Od powyższego zarządzenia powód wywiódł zażalenie, które postanowieniem Sądu Apelacyjnego w P. z dnia 01.03.2011 r. zostało oddalone (k. 38-40). Wobec prawomocności zarządzenia o zwrocie pozwu sprawa została w dniu 6.04.2011r. zakreślona w repertorium C (k.45)

Pismem złożonym w Sądzie Okręgowym w P. w dniu 07.04.2011 r. powód ograniczył żądanie pozwu do kwoty 20.000 zł i wniósł o przekazanie sprawy do Sądu Rejonowego w S. jako rzeczowo właściwego, jednocześnie wnosząc o zaliczenie na poczet opłaty od pozwu uiszczony kwoty 1.000zł. (k. 46-47).

Sprawę ponownie zarejestrowano w repertorium C w dniu 12.04.2011 roku i Sąd Okręgowy w P., postanowieniem z dnia 14.04.2011r, stwierdził swoją niewłaściwość rzeczową i sprawę przekazał Sądowi Rejonowemu w S. (k.48,49,54).

W odpowiedzi na pozew M. F. wniosła o oddalenie powództwa i zasądzenie od powoda kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa adwokackiego. Podniosła zarzut przedawnienia roszczenia o zachowek z uwagi na upływ 3 lat od otwarcia spadku, czyli od daty śmierci spadkodawczyni 23.10.2007 r. (k.61).

Na rozprawie 06.10.2011 r. powód sprecyzował, że wnosi o zachowek po zmarłej matce, a kwota objęta żądaniem 20.000 zł została obliczona od wartości podanej przez pozwaną w akcie notarialnym darowizny budynku położonego w P. przy ul. K. (k. 74)

Wyrokiem z dnia 6 października 2011 roku Sąd Rejonowy w S. w sprawie [...] oddalił powództwo w całości i zasądził od powoda na rzecz pozwanej kwotę 2.417 zł tytułem kosztów zastępstwa procesowego.

Powyższe orzeczenie Sąd I instancji wydał w oparciu o następujące ustalenia faktyczne i rozważania prawne:

W dniu 23 października 2007 r. zmarła B. F. Postanowieniem z dnia 25 maja 2010 r. sygn. akt I Ns 410/10/4 Sąd Rejonowy w S. stwierdził, że spadek po niej nabyły dzieci: W. F., M. F. i A. F. po 1/3 części każdy z nich.

M. F. jest współwłaścicielką w udziale 64/96 nieruchomości położonej w P. przy ul. K., dla której Sąd Rejonowy w P. prowadzi księgę wieczystą [...].

Sąd Rejonowy przywołał brzmienie art. 991 § 1 i 2 k.c. i podniósł, że roszczenie z tytułu zachowku ma charakter majątkowy i podlega przedawnieniu, a termin przedawnienia wynoszący trzy lata od ogłoszenia testamentu określa art. 1007 § 1 k.c. Z kolei § 2 tego przepisu stanowi, że roszczenie przeciwko osobie obowiązanej do

uzupełnienia zachowku z tytułu otrzymanej od spadkodawcy darowizny przedawnia się z upływem lat trzech od otwarcia spadku.

W. F. wniósł o zasądzenie od jego siostry M. F. kwoty 20.000 zł tytułem zachowku po zmarłej matce B. F., wskazując na otrzymaną przez pozwaną od spadkodawczyni darowiznę udziału we współwłasności nieruchomości położonej w P. Spadkodawczyni B. F. nie pozostawiła testamentu. Spadek po niej odziedziczyły dzieci na podstawie ustawy.

W przypadku, gdy uprawniony do zachowku, dziedziczący z ustawy wspólnie z innymi osobami, nie otrzymał należnego mu zachowku, ma przeciwko współspadkobiercom roszczenia o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku albo do jego uzupełnienia (zob. wyrok SN z dnia 13 lutego 2004 r., II CK 444/02). Powód jako spadkobierca ustawowy ma zatem roszczenie o uzupełnienie zachowku, o którym mowa w art. 991 § 2 k.c. Roszczenie to przedawnia się z upływem 3 lat od otwarcia spadku, a spadek otwiera się z chwilą śmierci spadkodawcy (art. 925 k.c.).

Według art. 117 § 2 k.c. po upływie terminu przedawnienia ten, przeciwko komu przysługuje roszczenie, może uchylić się od jego zaspokojenia, chyba że zrzeka się korzystania z zarzutu przedawnienia. Jednakże zrzeczenie się zarzutu przedawnienia przed upływem terminu jest nieważne.

Sąd Rejonowy stwierdził, że pozwana podniosła zarzut przedawnienia, który okazał się – zdaniem Sądu I instancji - zasadny. Trzyletni termin przedawnienia upłynął w dniu 23 października 2010 roku.

Sąd meriti zauważył, że co prawda przed upływem tego terminu powód wniósł pozew, który jednak zarządzeniem z dnia 02.02.2011 r., został zwrócony – prawomocnie z dniem 01.03.2011r. tj. z momentem wydania postanowienia oddalającego zażalenie na to zarządzenie (k. 45).

Pismo zwrócone nie wywołuje żadnych skutków, jakie ustawa wiąże z wniesieniem pisma procesowego do sądu (art. 130 § 2 k.p.c.) Jednym ze skutków wniesienia pozwu jest przerwanie biegu terminu przedawnienia (art. 123 § 1 pkt 1 k.c.). Uprawomocnienie się zarządzenia o zwrocie pozwu spowodowało, że skutek w postaci przerwania biegu terminu przedawnienia nie nastąpił.

Sąd Rejonowy uznał, że pozew został ponownie wniesiony w dniu 08.04.2011 roku, kiedy to powód złożył pismo zawierające wniosek ograniczający żądanie pozwu i przekazanie sprawy do Sądu Rejonowego w S. Nastąpiło to jednak już po upływie terminu przedawnienia tj. po dniu 23.10.2010 r.

Wobec powyższego Sąd I instancji przyjął, że w niniejszej sprawie nie ma zastosowania art. 130² § 2 k.p.c. Przepis ten pozwala pełnomocnikowi powoda uzupełnić brakującą opłatę w terminie tygodniowym od dnia doręczenia zarządzenia o zwrocie pisma,

które nie zostało należycie opłacone. Takie uzupełnienie może więc nastąpić – zdaniem Sądu Rejonowego - wyłącznie przed uprawomocnieniem się zarządzenia. Zwrot pozwu w niniejszej sprawie nastąpił ze względu na niewskazanie wartości przedmiotu sporu, a ewentualnie ze względu na brak prawidłowej opłaty.

Sąd I instancji stwierdził zatem, że skoro odpis zarządzenia o zwrocie pozwu pełnomocnik powoda otrzymał w dniu 08.02.2011 r. (k. 30) i do dnia 15.02.2011 r. nie uzupełnił opłaty, to przyjąć należało, iż pełnomocnik powoda nie uzupełnił żadnych braków w terminie tygodniowym od doręczenia mu zarządzenia o zwrocie pozwu, które - po rozpoznaniu wywiedzionego na nie zażalenia - uprawomocniło się, więc niemożliwe było zastosowanie trybu przewidzianego w art. 130² § 2 k.p.c.

Z tych względów Sąd Rejonowy powództwo oddalił.

O kosztach procesu Sąd ten orzekł na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c.

Apelację od powyższego orzeczenia wywiódł powód, domagając się uchylenia wyroku w całości i rozstrzygnięcia zagadnienia wstępnego co do tego, że pozew o zachówek został złożony w terminie, albowiem zastosowanie ma tryb przewidziany w art. 130² kpc oraz wniósł o przekazanie sprawy do rozpatrzenia Sądowi Rejonowemu w S.

Apelujący zarzucił zaskarżonemu wyrokowi:

1. naruszenie art. 130² § 2 kpc poprzez jego błędną wykładnię i przyjęcie, że skorzystanie z możliwości złożenia zażalenia niweczy jego zapis,
2. naruszenie art. 15 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych poprzez przyjęcie, że nie może on mieć zastosowania w niniejszej sprawie, co bezpośrednio wpłynęło na wydanie wadliwego wyroku.

Motywuując stanowisko w sprawie, skarżący zarzucił Sądowi Rejonowemu uchybienie polegające na odmowie powodowi prawa zastosowania opłaty tymczasowe od pozwu. Podniósł, że po otrzymaniu postanowienia Sądu Apelacyjnego w P. z dnia 1 marca 2011 roku o oddaleniu zażalenia na zarządzenie o zwrocie pozwu, powód dokonał ograniczenia roszczenia do kwoty zgodnej z opłatą, dopełniając tym samym warunku uiszczenia prawidłowej opłaty. Miał zatem prawo i skorzystał z zapisu zawartego w § 2 art. 130² kpc. Wskazał, że dla powoda było oczywistym, że skorzystanie z możliwości zażalenia na zarządzenie o zwrocie pozwu w żadnym wypadku nie może ograniczać jego praw i nie może pogorszyć jego sytuacji prawnej w stosunku do stanu sprzed wniesienia środka odwoławczego. Fakt złożenia zażalenia spowodował wyłącznie powrót do stanu prawnego, który reguluje art. 130² kpc. Apelujący podniósł, że zagadnienie to nie było przedmiotem rozstrzygnięć Sądu Najwyższego, poza omówieniem komentowanej kwestii jedynie w wyroku z dnia 13 października 2009 roku w sprawie o sygn. akt II PK 96/2009. Reasumując, apelujący podniósł, że jego zdaniem, nie

doszło do przedawnienia, którego - nietrafne stwierdzenie przez Sąd Rejonowy - stanowiło jedyną podstawę wyroku oddalającego pozew.

W odpowiedzi na apelację pozwana domagała się jej oddalenia i zwrotu od powoda kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym w kwocie 1200 zł. Zdaniem pozwanej, brzmienie art. 130² § 2 kpc jest czytelne, zatem ograniczenie żądania pozwu po zapadnięciu postanowienia Sądu Apelacyjnego o oddaleniu zażalenia na zwrot pozwu, traktować należy jako nowo złożony pozew.

Przy rozpoznawaniu niniejszej apelacji wyłoniło się zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości Sądu Okręgowego, czy uregulowanie zawarte w art. 130² § 2 kpc należy interpretować ściśle - zgodnie z jego literalnym brzmieniem - jedynie do przypadku biegu tygodniowego terminu do wniesienia opłaty sądowej od dnia doręczenia zarządzenia o zwrocie pozwu, czy możliwość uiszczenia tej opłaty zachodzi również po uprawomocnieniu się tego zarządzenia w razie oddalenia wywiedzionego na nie zażalenia?

Na wstępie Sąd Okręgowy wskazuje, że poza powołanym przez apelującego stanowiskiem Sądu Najwyższego, dotyczącym biegu terminu do wniesienia należnej opłaty od zwróconego pisma w przypadku wniesienia przez powoda zażalenia na zarządzenie o zwrocie pozwu, wyrażonego w wyroku z dnia 13 października 2009 roku (w sprawie II PK 96/09, niepubl. LEX nr 559940), nie znalazł dalszych poglądów doktryny i judykatury w tym przedmiocie. W uzasadnieniu orzeczenia podniesiono, że zarządzenie przewodniczącego o zwrocie pozwu nie powoduje w myśl § 2 art. 130² kpc niemożności nadania takiemu pismu dalszego biegu, stwarzając możliwość sanowania błędu w postaci braku należytej opłaty poprzez jej uiszczenie w terminie 7 dni, jednak w razie nieskorzystania z tej możliwości, dopuszczalne pozostaje wniesienie zażalenia stosownie do art. 394 § 1 pkt 1 kpc. W takim wypadku, jak zauważył Sąd Najwyższy, początek biegu terminu do wniesienia należnej opłaty na podstawie art. 130² § 2 kpc należałoby liczyć od doręczenia postanowienia sądu oddalającego zażalenie na zarządzenie o zwrocie pozwu. Sąd Najwyższy stwierdził bowiem, że niedopuszczalne jest wyciąganie niekorzystnych dla strony konsekwencji procesowych w sytuacji, gdy stronie przysługiwały w świetle przepisów procedury wyżej wskazane alternatywne działania.

Mając na względzie okoliczności niniejszego przypadku, rozstrzygnięcie przedstawionego zagadnienia ma istotne znaczenia dla stwierdzenia zachowania

terminu do wytoczenia powództwa o zachówek po B. F., nie tracąc jednak znaczenia uniwersalnego.

Sąd Okręgowy w niniejszej sprawie, dostrzegając przekonujący charakter argumentacji powołanej przez Sąd Najwyższy w powołanym orzeczeniu, zauważa jednak, że istnieją również argumenty przemawiające za literalną wykładnią przepisu art. 130² § 2 kpc.

W wyniku dobrowolnego uiszczenia prawidłowej opłaty sądowej od pozwu po wydaniu zarządzenia o jego zwrocie, pozew wywiera skutki od momentu pierwotnego wniesienia, w razie natomiast skorzystania z drugiej ewentualności wynikającej z art 394 § 1 pkt 1 kpc – tak jak ma to miejsce w niniejszej sprawie – nieskutecznie zakwestionowane zarządzenie o zwrocie pozwu uzyskuje atrybut prawomocności, którego to skutku, nie niweczy uiszczenie należnej opłaty sądowej w terminie tygodniowym od dnia doręczenia postanowienia o oddaleniu zażalenia.

To stanowisko, do którego przyjęcia skłania się Sąd Okręgowy w niniejszym składzie, uwzględnia językową wykładnię art. 130² § 2 k.p.c. w zakresie możliwości uiszczenia opłaty sądowej wyłącznie w przypadku nieprawomocnego zarządzenia o zwrocie pozwu, co stwarza możliwość nadania sprawie dalszego biegu. Odmienne się jednak przedstawia sytuacja w przypadku skorzystania z alternatywnej możliwości - wniesienia zażalenia celem podważenia prawidłowości zaskarżonego zarządzenia o zwrocie pozwu. Oddalenie zażalenia skutkuje uzyskaniem prawomocności zakwestionowanego zarządzenia, zatem zwrot pozwu staje się decyzją ostateczną. Tym samym sprawa zainicjowana zwróconym pozwem traci byt sprawy sądowej, a opłacenie pozwu po zapadnięciu orzeczenia sądu odwoławczego pozostawać by musiało bez skutku. Kolejnym argumentem przemawiającym za rygorystyczną wykładnią komentowanego przepisu jest brzmienie art. 112 ust 3 ustawy z dnia 28 lipca 2005 roku o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, którego zakres regulacji daje podstawę do stwierdzenia, że gdyby intencją racjonalnego ustawodawcy było objęcie szerszym zakresem stosowania art. 130² § 2 kpc, również do biegu terminu do opłacenia pisma, gdy strona wniosła zażalenie, następnie oddalone, to w sposób analogiczny, jak w powołanym przepisie, znalazłoby to odzwierciedlenie w hipotezie tego przepisu.

Wadą przyjęcia koncepcji ścisłej interpretacji art. 130² § 2 kpc jest jednak różnicowany skutek prawny co do przerwania biegu terminu przedawnienia w zależności od wyboru przez stronę alternatywnie przysługujących środków prawnych. Według bowiem tego rozwiązania uiszczenie należnej opłaty sądowej możliwe jest jedynie w sytuacji, gdy strona podzielając stanowisko wyrażone w zarządzeniu o zwrocie pozwu, dobrowolnie uiszcza brakującą opłatę w należnej wysokości, co sprawia,

że pozew wywołuje skutek od daty pierwotnego wniesienia. W sytuacji jednak dezaprobaty dla podjętej w tym przedmiocie decyzji procesowej o zwrocie pozwu, uzasadnione jawi się - stosownie do dyspozycji z art. 394 § 1 pkt 1 kpc - wniesienie zażalenia, którego oddalenie, przy drugiej koncepcji, nie daje możliwości uzupełnienia braku fiskalnego na zasadzie art. 130² § 2 kpc, co niewątpliwie narażałoby stronę na niekorzystne konsekwencje procesowe w sytuacji, gdy stronie przysługiwały w świetle przepisów procedury wyżej wskazane alternatywne działania.

Mając na uwadze powyższe wątpliwości, Sąd Okręgowy postanowił na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. przedstawić Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia powyższe zagadnienie prawne i w związku z tym odroczyć rozpoznanie sprawy.